

Boskalis (Nederland) is een grote aannemer binnen de GWW-sector en kenmerkt zich door het **uitvoeren van grootschalige grondverzet** in zowel land- als waterbodem. Voor Boskalis geldt in zijn algemeenheid dat werken worden gegund door overheden en doorgaans 3 - 5 jaar in uitvoering zijn. Wijzigende wet- en regelgeving volgen zijn via diverse brancheverenigingen. De transitie naar inwerkingtreding van Omgevingswet in relatie tot circulaire economie heeft onze bijzondere aandacht.

Wij hebben kennisgenomen van de opgaven en de ambitie ofwel de ter consultatie liggende 'bouwstenen' van een Nationaal milieukader, dat in 2021/2022 verder wordt uitgewerkt. Er worden veel documenten en doelstellingen, opgaven, principes etc aangehaald ter onderschrijving van urgentie tot het implementeren van een (zorg)plicht voor het milieu. Wij focussen ons op de door u voorgestelde nieuwe koers, zijnde "bouwstenen voor vernieuwing" (H4), alsook het beantwoorden van de drie gestelde vragen.

Nr	Thema	Onderdeel	H	Voorgestelde tekst [kritisch]	Zienswijze	Overweging
1	Bouwsteen 1 Voorkomen milieuverliezen en vermijden van milieuvervuiling	Safe by design'	H4	We zetten met kracht in op preventie, in het stoffenbeleid en ten aanzien van processen en producten. Nieuwe stoffen worden continue ontwikkeld, met nuttige eigenschappen voor allerhande toepassingen. Maar het komt vaak voor dat na enige tijd blijkt dat ze schadelijke gevolgen hebben voor mens en milieu. De beoordeling en toelating van nieuwe chemische stoffen moet steviger, en de Nederlandse en Europese overheid zal strikter moeten omgaan met het voorzorgsbeginsel . De ervaring leert dat de implementatie van de REACH-verordening op Europees niveau niet uitsluit dat toch milieueffecten (lucht, water, bodem) optreden. Bij de beoordeling zal nadrukkelijker moeten worden rekening gehouden met combinatietoxiciteit, de cumulatie van mogelijke effecten en met de samenhang tussen emissienormen en milieukwaliteitsnormen. Sommige stoffen zullen niet worden toegelaten of verboden. Een uitdaging daarbij is soms nog de beschikbaarheid van kennis van de eigenschappen van stoffen; meer onderzoek is dan nodig, ook via de onderzoek- en kennisagenda's van het Rijk .	Het voorzorgsbeginsel wordt in ons geval beschouwd als onderdeel van het huidige zorgplicht. Hierbij merken wij op dat het signaleren van dergelijke 'nieuwe schadelijke gevolgen' ook benoemd dient te worden, waarbij transparante communicatie naar "buiten" omtrent de beleidsontwikkeling en juridische status van lopende activiteiten, zoals wanneer opdrachtvorming en status van wetenschappelijk onderzoek, hier deel van uit dienen te maken. Uiteindelijk worden eisen danwel verboden opgenomen in de wet. Ook een realistische doorkijk wanneer deze verankering plaats gaat vinden. Op dit moment worden dergelijke trajecten intern behandeld en op moment van wetgeving gepubliceerd en pas kenbaar gemaakt. Het PFAS-traject is ad hoc gelopen. Door het leren van de lessen kan dit als voorbeeld dienen hoe "voorzorgsprincipe" moet worden uitgelopen. De belangrijkste lessen lijken ons (1) het tijdig aanhaken van het bedrijfsleven (producent en grondverzet/transporteur) om de uitvoeringsrisico's in te schatten van nieuw of wijzigend beleid, (2) centrale informatievoorziening over voortgang en (3) uniforme toezicht/handhaving (gelijk speelveldcreëren).	Voorzorgsprincipe beleidsmatig verankeren.
2	Bouwsteen 1 Voorkomen milieuverliezen en vermijden van milieuvervuiling	Safe by design'	H4	Nieuwe verdienmodellen en missie gedreven innovatiebeleid, zoals bijvoorbeeld voor de topsectoren, kunnen het beleid een impuls geven. Zo worden samen met het bedrijfsleven verdienmodellen gefaciliteerd waarin producten niet meer worden gekocht, maar verhuurd; modellen waarin de consument uiteindelijk een dienst afneemt in plaats van een product . Deze aanpak moet ook tot uitdrukking komen in de strategische kennis- en innovatieagenda's van het Rijk .	Intern relevant; geen commentaar	
3	Bouwsteen 1 Voorkomen milieuverliezen en vermijden van milieuvervuiling	Safe by design'	H4	Uitgebreide producentenverantwoordelijkheid houdt in dat de verantwoordelijkheid van de producenten en importeurs voor hun product wordt uitgebreid tot de fase na het gebruik door de consument. Hierdoor ontstaat de stimulans om producten duurzamer te maken, meer afvalpreventie en producthergebruik te realiseren en tot een hogere inzameling- en recycling van afval te komen. Ook maakt het mogelijk een stoffadministratie op te zetten en na te gaan in welke hoeveelheden stoffen op die manier in de keten blijven en welke hoeveelheden alsnog uit het inzamelcircuit verdwijnen. Dan kan het principe dat de vervuiler betaalt ook effectief worden toegepast.	Een dergelijk insteek is reeds opgenomen in LAP 3 en Omgevingswet en daarmee verankerd.	
4	Bouwsteen 1 Voorkomen milieuverliezen en vermijden van milieuvervuiling	Circulaire Economie	H4	Om de huidige Nederlandse economie te veranderen in een circulaire economie, hebben wij drie strategische doelstellingen geformuleerd: 1. Grondstoffen in bestaande ketens worden hoogwaardig benut. 2. Waar nieuwe grondstoffen nodig zijn, worden fossiele, kritieke en niet duurzaam geproduceerde grondstoffen vervangen door duurzaam geproduceerde, hernieuwbare en algemeen beschikbare grondstoffen. 3. We ontwikkelen nieuwe productiemethodes, gaan nieuwe producten ontwerpen en gaan gebieden anders inrichten. We kunnen de circulaire economie opschalen, versnellen en monitoren. Dat doen we nationaal, met het Versnellingshuis CE , en internationaal in het Platform for the Acceleration of the Circular Economy (PACE). Daarbij proberen we onze innovatiekracht zo goed mogelijk te benutten en creëren we nieuwe kansen voor het Nederlandse bedrijfsleven .	Intern relevant; geen commentaar	

5	Bouwsteen 1 Voorkomen milieuverliezen en vermijden van milieuvervuiling	Circulaire Economie	H4	Ook zetten we in op een internationaal geharmoniseerde manier van monitoring, en op verdere verkenning van wetenschappelijk gefundeerde doelen (zogenaamde 'science based targets') voor het gebruik van natuurlijke hulpbronnen. Ter onderbouwing kondigt de Europese Commissie in het Actieplan voor de Circulaire Economie daarom aan de formulering van een Safe Operating Space voor het gebruik van natuurlijke hulpbronnen te zullen onderzoeken, waarmee kritische drempels op lokaal, regionaal en mondiaal niveau in beeld worden gebracht . Nederland zal, onder meer via het PBL, actief betrokken zijn bij dit onderzoek.	De term 'kritische dempels' is onduidelijk.	Denkrichting aangeven wat voor <u>soort</u> drempels dit zouden kunnen zijn, zoals stoffennorm, quota (hoeveelheid), periode, etc.
6	Bouwsteen 1 Voorkomen milieuverliezen en vermijden van milieuvervuiling	Versterkte regierol Rijksoverheid	H4	Het is ook noodzakelijk om de samenwerking met decentrale overheden te versterken. Momenteel is de afstand tussen Rijksbeleid en decentraal beleid vaak erg groot en er ontstaan regionale verschillen die een gelijk speelveld voor bedrijven in gevaar brengen . Regionaal maatwerk is goed, maar bekeken moet worden hoe er meer uniformiteit op bepaalde onderdelen kan worden bereikt. Er is meer afstemming en, waar nodig, meer regie gewenst tussen provincies en het rijk waar het betreft de binnen-provinciale respectievelijk de boven-provinciale belangen als bedoeld in de Omgevingswet. De omgevingsvisies bieden hiervoor een goede mogelijkheid.	Deze constatering is zeer juist. Echter, enerzijds is een Omgevingsvisie slechts een beleidsdocument. Het is niet duidelijk welke handvatten het bedrijfsleven heeft om zich hierop te kunnen beroepen om een gelijk speelveld af te dwingen. In de praktijk is behoefte om (zonder juridische stappen) issues te kunnen inbrengen om te toetsen wat "redelijkerwijs mag worden verwacht".	Het opnemen van "rechten" van de initiatiefnemer ofwel bedrijfsleven in bijvoorbeeld Omgevingsvisie is een goede stap. Dit mag van algemene strekking zijn. Het is van belang dat een dergelijk verzoek transparant, kundig en professioneel binnen bepaalde termijnen wordt afgehandeld. Hier zijn dus ook plichten aan de kant van behandelaar in opgenomen. Wij zijn voorstander om per regio een onafhankelijk commissie in het werk te stellen, dat is opgebouwd uit leden van overheid én bedrijfsleven, om 'problemen' snel te kunnen beoordelen middels niet-bindende mediation.
7	Bouwsteen 1 Voorkomen milieuverliezen en vermijden van milieuvervuiling	Versterkte regierol Rijksoverheid	H4	De regierol moet ook worden versterkt door modernisering van het wettelijke instrumentarium...en zal opnieuw worden gekeken naar opties voor verdere wettelijke verankering van de principes en uitgangspunten zoals eerder benoemd in deze notitie.	Er is veel veranderd in de verhouding tussen bedrijfsleven en de overheid. Het vertrouwen is tanende. De overheid trekt de regierol al jaren naar zich toe. Met de geschetste outlook voor ons milieu lijkt dit een logisch beeld om zaken geregeld te krijgen ofwel gesteld te staan. De praktijk heeft ook uitgewezen dat het uitvoeren van botsproeven nodig zijn om te testen wat de gevolgen van nieuw beleid kan betekenen. Momenteel kan door bedrijfsleven enkel invloed op beleid uitgeoefend worden via (1) (met respect) ondeskundige kamerleden kamervragen het laten stellen, die worden ingegeven door afleveringen van Zembla. Hiermee kan beleid achteraf worden genormaliseerd of (2) het indienen van zienswijzen. In dat geval wordt ondanks de doorgaans zeer korte reactietijd veel input geleverd. In beide gevallen is het beleid al geschreven, waardoor wijzigingen niet of nauwelijks worden doorgevoerd. De terugkoppeling op zienswijzen is dan ook zeer summier, waardoor het lijkt alsof consultaties worden ingezet als participatie-onderdeel. Het is zaak dat het bedrijfsleven als ervaringsdeskundige te betrekken in het beleidsproces. Ons inziens kan dit worden gefaciliteerd middels het instellen van <i>Community of Practices</i> . Van oudsher bestaan diverse praatgroepjes, waar overheden en bedrijfsleven samen praten, zoals <i>Implementatieteam Besluit Bodemkwaliteit</i> . Deze worden momenteel enkel ingezet als informatiestroom. Er bestaat momenteel in deze setting bij bedrijfsleven geen gevoel van wederkerigheid. Deze dienen omgevormd te worden.	Inventariseer de "praatgroepjes". Structureer deze op relevant(i)e (een of meerdere) thema's en zoek/vraag gegadigden, waarbij bedrijfsleven en overheid op basis van wederkerigheid zaken kunnen signaleren, agenderen en tot een oplossing komen en mandaat hebben om tot een gezamenlijk beleidsvoorstel te komen danwel te weten hoe/waar dit in te dienen. Geef dergelijke "praatgroepjes" een formele status als <i>Community of Practice</i> en publiceer de stukken centraal. Anders gezegd, bouw snelwegen (of kanalen) naar de beleidsmakers en -bepalers, zodat kennis wordt uitgewisseld en oplossing kan worden gezocht op basis van "rechten en plichten". Verder is het belangrijk dat een goede mix ontstaat tussen leden (makers vs gebruikers). Ook het verwachtingspatroon mag naar boven worden bijgesteld, waarbij de tijd en energie gewaardeerd mag worden. De "gebruikers" zouden hier namelijk voor gecompenseerd moeten worden. Dan mag ook wat verwacht worden in de vorm van het uitdragen van de gezamenlijke opgave. Daarnaast bestaat er de behoefte om deze gesprekken, bijvoorbeeld als lidbedrijf van een deelnemende branchevereniging, live te kunnen volgen, zoals dit al wordt gedaan in Tweede Kamer of AO's. Hiermee wordt transparantie middels een open dialoog verder vergroot en kan men de informatie uit eerste hand interpreteren. De PR hieromtrent verdient dan uiteraard veel aandacht middels aankondiging in (digitale) nieuwsbrief oid.
8	Bouwsteen 1 Voorkomen milieuverliezen en vermijden van milieuvervuiling	Overige maatregelen	H4	Gezondheid is onder de Omgevingswet een expliciet belang dat moet worden meegenomen bij het maken van omgevingsvisies en plannen. Gezondheid krijgt daarmee een plek in de integrale planafweging. We vragen in dat kader het RIVM om de gezondheidseffecten van de grote maatschappelijke transities (energie, klimaatadaptatie, biodiversiteit, circulaire economie, kringlooplandbouw) in beeld te brengen .	Dergelijke onderzoeken zijn zeer specialistisch. RIVM wordt hierin beschouwd als onafhankelijke en kundige instantie. Er wordt veel autoriteit gevraagd. Dit geeft een eenzijdig beeld, waardoor het vertrouwen en onafhankelijkheid in twijfel kan worden getrokken. Het bedrijfsleven heeft eveneens kennis en kunde.	Het zou de rijksoverheid sieren om een tweede 'lezer' te introduceren, die het onderzoek kan voorzien van "blijk van goedkeuring", "blijk van goedkeuring; met de volgende aandachtspunten", "blijk van afkeuring". Hiermee wordt de onafhankelijkheid bij ingewikkeld wetenschappelijk onderzoek (aannames, uitkomsten en gevolgen) van beide kanten geborgd.

9	Bouwsteen 2 Beheersen van risico's op afwenteling van de rekening van milieuschade	Vervuiler betaalt	H4	Daarbij is een belangrijke rol weggelegd voor beprijzing: om daadwerkelijk een omslag te kunnen maken naar een circulaire, koolstofarme en eerlijke economie is het nodig om milieuschade in de prijzen van grondstoffen en producten te verdisconteren. De beprijzing kan op verschillende plaatsen in de keten , maar is het meest effectief daar waar de milieuschade ontstaat. Daarom zullen de financiële en juridische prikkels de komende jaren steeds meer gericht worden op het ontmoedigen van storten en verbranden van afval en het stimuleren van recyclen en hergebruiken van grondstoffen op weg naar een circulaire economie. Dergelijke prikkels moeten hun beslag krijgen op nationaal en op lokaal niveau, maar ook binnen afspraken voor producentenverantwoordelijkheid , zodat deze prikkels steeds beter gericht worden op circulariteit.	Intern relevant; geen commentaar	
10	Bouwsteen 2 Beheersen van risico's op afwenteling van de rekening van milieuschade	Vervuiler betaalt	H4	Voor afvalverwerkende bedrijven wordt voor bevoegde gezagen de mogelijkheid gecreëerd om financiële zekerheid te kunnen vragen, als specifieke omstandigheden maatwerk vergen. Ook zal steeds meer gekeken worden naar de huidige verdienmodellen van afvalinzamelaars en verwerkers. Op dit moment krijgen afvalbedrijven betaald voor het innemen van afval en moeten zij voor de verwerking kosten maken. Dit kan werken als een onwenselijke prikkel om zoveel mogelijk afval in te zamelen, zonder dat zorgvuldige en verantwoorde verwerking geborgd is. Financiële zekerheid kan daarmee in bepaalde gevallen ook worden ondervangen door het moment van betaling te koppelen aan het moment van zorgvuldige verwerking.	Intern relevant; geen commentaar	
11	Bouwsteen 2 Beheersen van risico's op afwenteling van de rekening van milieuschade	Afwenteling naar elders voorkomen	H4	Grote bedrijven kunnen via hun impact en invloed een belangrijke bijdrage leveren aan mondiale duurzame ontwikkeling. Daarom wordt verwacht dat zij de OESO-richtlijnen expliciet onderschrijven. De toepassing van de OESO richtlijnen wordt onder meer bevorderd door de IMVO-convenanten (Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen), waarbinnen bedrijven, maatschappelijke organisaties en de overheid hierover afspraken maken. Zoals afgesproken in het regeerakkoord wordt deze aanpak momenteel geëvalueerd en wordt bezien of en zo ja, welke dwingende maatregelen genomen kunnen worden.	Intern relevant; geen commentaar	
12	Bouwsteen 3 Voortdurende stapsgewijze verbetering van de milieukwaliteit	Normen als stepping stone	H4	We kiezen met het belang van gezondheid van mens én natuur in het achterhoofd scherper dan voorheen voor voortdurende verbetering. Voortschrijdende normstelling is daarbij één van de mogelijke instrumenten en een aanjager van innovatie; in een concurrerende economie als de Nederlandse is de keuze voor voortdurende verbetering van het milieu een kans in plaats van een bedreiging.	Normstelling is relevant bij verankering in de wet. De huidige gang van zaken rondom het proces van feitelijke wetswijziging, zoals Regeling bodemkwaliteit, is dit een zeer schimmig proces. De 'vrijgave' loopt ook over veel schijven. Doorgaans duurt het traject van doorvoeren van wijzigingen zeer lang en blijven tot laatste moment onduidelijk of wijzigingen al dan niet worden doorgevoerd, terwijl dit voor een bestendige bedrijfsvoering essentieel is. Laatste jaren is dit proces teleurstellend geweest. Consultatie wordt momenteel beschouwd als dé methode voor inspraak. Inmiddels ontstaat het idee dat dit wordt ingezet omdat het moet. Doorgaans wordt weinig tijd gegeven, alsook de periode van het indienen in de vakantieperiode valt. Belangrijker is dat de terugkoppeling op de ingediende zienswijze niet plaatsvindt. In sommige gevallen vindt preconsultatie plaats. Ook hier is onduidelijk wat met input wordt gedaan. Dit is blijkbaar een interne aangelegenheid en blijkbaar arbeidsintensief. Hiermee ontstaat het beeld dat er geen mogelijkheid tot invloed bestaat en haakt het bedrijfsleven af.	Wetgeving, zoals Regeling bodemkwaliteit, kent een periodieke update, zijnde 2 x per jaar. Dit graag voorpubliceren en (zoveel als mogelijk) aanhouden. Ons beeld is dat <i>Community of practices</i> hier een belangrijke functie in zouden moeten vervullen. Zie verder "7".

13	Bouwsteen 3 Voortdurende stapsgewijze verbetering van de milieukwaliteit	Normen als stepping stone	H4	<p>Ons streven naar voortdurende verbetering van de milieukwaliteit komt bijvoorbeeld nu al tot uitdrukking in ons beleid met betrekking tot het verondiepen van diepe plassen met grond en baggerspecie. De afgelopen periode is uitvoerig gekeken naar van het proces van verondiepen, de toepassing van de regelgeving en het toezicht. Dit heeft geleid tot een aantal aanscherpingen van regels voor de aanwezigheid van plastic afval in de toegepaste grond en voor baggerspecie. In 2021 zal een vergunningplicht in combinatie met een MER-beoordelingsplicht gelden (Aanvullingsbesluit bodem Omgevingswet), en we doen onderzoek naar een nieuw milieuhygiënisch toetsingskader.</p>	<p>Het geschetste voorbeeld van plastic in de grond of baggerspecie was zeer opvallend vanwege de plotselinge wettelijke verankering en accute inwerkingstreding. De praktische uitvoerbaarheid is niet getoetst bij diegene die het moeten uitvoeren.</p> <p>Er is door overheid veel aandacht besteed aan alternatieve wetgeving voor diepe plassen over de buhne te brengen. Hierbij wordt het bedrijfsleven al jaren in meegenomen. Uiteindelijk is de nieuwe MHT besproken, alsook financiële consequenties en overgangsrecht vergunningen. Ook hier geldt dat het onderzoek van Deltares zeer wetenschappelijk is opgezet, waardoor lastig te doorgronden of eea juist is. Hier is kritische input op geweest. Ook de hoofdvraag waar wij de 2Mm3 naartoe brengen, blijft onbeantwoord. Tot op heden blijft het stil, terwijl wettelijke verankering, zijnde Omgevingswet, een feit is.</p>	
14	Bouwsteen 3 Voortdurende stapsgewijze verbetering van de milieukwaliteit	Zicht op vergunningen	H4	<p>Daarbij zijn er signalen dat de vergunningvoorschriften niet altijd uitgaan van de Best Beschikbare Techniek. Soms ontstaat ten onrechte de indruk dat bepaalde investeringen niet proportioneel zijn, bijvoorbeeld doordat een veel hogere rekenrente is gehanteerd dan de reële rente. Na de maatschappelijke ophef over GenX bleek bij de aanscherping van de vergunning de daadwerkelijke emissie fors te kunnen worden teruggebracht. Op basis van de uitkomsten van de pilot wordt nu gewerkt aan een vervolgaanpak. Dit is vooralsnog alleen op het terrein van water. Het voornemen is een soortgelijke pilot ook voor andere milieuvergunningen uit te voeren.</p>	Intern relevant; geen commentaar	
15	Bouwsteen 3 Voortdurende stapsgewijze verbetering van de milieukwaliteit	Overige maatregelen	H4	<p>Groene innovaties bij bedrijven juichen we toe; onder meer in Green Deals creëren we in overleg experimenteerruimte. Daarbij betrekken we vanaf het begin het bevoegd gezag, de inspecties en maken we heldere afspraken over onder meer handhaving.</p>	<p>Het 'krijgen' experimenteerruimte is belangrijk, wat een formele status moet krijgen op lokaal of projectniveau. Bijvoorbeeld, in het geval van hergebruik van vrijkomende materialen is 'opwerken' een noodzakelijke stap om constructieve waarde te verhogen, alsmede het onderbouwen van de zorgplicht, en daarmee hergebruik te maximaliseren. Vigerende wet- en regelgeving geeft hier momenteel weinig ruimte voor. Dit zal met de komst van Omgevingswet en onderhavig geschetste milieukader (nog) verder ingeperkt te worden.</p>	Zie "6", waarbij experimenteerruimte als recht wordt beschouwd.
16	Bouwsteen 4 Verbinden en samenwerken	Internationale samenwerking	H4	<p>Voor veel bedrijven en zeker voor de industrie is het internationale speelveld bepalend. Het is belangrijk om door actieve internationale inzet een level playing field te borgen, in combinatie met voortdurende innovatie en verbetering van de milieukwaliteit. We roepen Nederlandse bedrijven op om ambitie te tonen en voorloper te zijn in de transities naar duurzaamheid, maar doen dat met oog voor maatvoering, draagvlak en proportionaliteit.</p>	De termen "maatvoering, draagvlak en proportionaliteit" zijn onduidelijk.	Nader toelichting op termen is gewenst.
17	Bouwsteen 4 Verbinden en samenwerken	Draagvlak	H4	<p>Het is ook belangrijk dat de overheid bedrijven helpt -en zo nodig dwingt- om transparanter te zijn over hun milieuprestaties en de milieu-impacts en veiligheid van hun productieprocessen en producten. Transparantie is een basisvoorwaarde voor een open dialoog, voor het bouwen van vertrouwen en voor het maken van de juiste beslissingen.</p>	Dit werkt twee kanten op.	Zie "7"
18	Herkent u de bouwstenen uit de notitie of stelt u nog aanvullingen of wijzigingen voor?	Wij herkennen ons in de voorgestelde bouwstenen. In onze zienswijze kunt u de volgende toevoegingen opmaken, zijnde (1) "rechten" voor bedrijfsleven beleidsmatig verankeren en (2) <i>Community of Practices</i> een status geven en voor een ieder toegankelijk maken.				
19	Welke punten zou u willen meegeven voor de uitwerkingen van het beleidskader naar een uitvoeringsprogramma?	Zie boven.				
20	Hoe kunnen we u zo effectief mogelijk betrekken in het vervolgtraject waarbij de bouwstenen worden uitgewerkt in het Nationaal Milieuprogramma?	De gekozen 'bouwstenen' uitlopen als Green Deal. Wij als Boskalis Nederland zijn verenigd in diverse brancheverenigingen en haken daar graag bij aan.				